

ПОЛТОРАЦЬКИЙ О. Б.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
(Дніпровський гуманітарний
університет)

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.48>

МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРИВАТНИМИ ОХОРОННИМИ СТРУКТУРАМИ

У статті аналізуються позиції вчених щодо визначення поняття «запобігання злочинності» та підтримуються ті з них, які вважають, що така діяльність охоплює всі заходи, які так чи інакше сприяють зменшенню кримінальних правопорушень і створюють відчуття безпеки у громадян.

Констатовано, що запобігання кримінальним правопорушенням приватними охоронними структурами може здійснюватися ними як самостійно, так й спільно з правоохоронними органами. З'ясовано, що перспективним напрямом підвищення ефективності діяльності у сфері запобігання кримінальним правопорушенням є делегування поліцією приватним охоронним структурам на засадах партнерства та за ініціативою населення здійснення патрулювання територій громад.

Приватні охоронні структури можуть під час своєї діяльності використовувати такі методи запобігання кримінальним правопорушенням, як: переконання (проведення роз'яснювальної роботи зі встановленими особами, від яких можна очікувати вчинення такого посягання на об'єкт охорони з метою його недопущення); примус (під час запобігання кримінальним правопорушенням застосовуються до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби); опанування (здійснюється з метою досягнення добровільної відмови особи від продовження кримінально протиправної діяльності); обережності (створюються умови, які виключають можливість чи перешкоджають продовженню розпочатої кримінально протиправної діяльності); активного втручання (негайна реакція у випадках, коли зволікання потягне за собою безпосереднє посягання).

Зроблено висновок, що відсутність відповідного нормативно-правового регулювання особливостей та порядку здійснення приватними охоронними структурами заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням, у тому числі й у взаємодії з іншими суб'єктами такої діяльності, обумовлює потребу удосконалення правового регулювання цієї сфери.

Ключові слова: запобігання злочинності, суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням, метод запобігання, охоронна діяльність, приватна охоронна структура, форма запобігання.

Poltoratskyi O. B. Methods of preventing criminal offenses by private security structures

The article analyzes the positions of scientists regarding the definition of the concept of «crime prevention» and supports those of them who believe that such activities include all measures that somehow contribute to the reduction of criminal offenses and create a sense of security among citizens.

It was established that the prevention of criminal offenses by private security structures can be carried out both independently and jointly with law enforcement agencies. It was found out that a promising way to improve the effectiveness of activities in the field of crime prevention is the delegation of the police to private security structures on the basis of partnership and at the initiative of the population to patrol the territories of communities.

During their activities, private security structures can use such methods of preventing criminal offenses as: persuasion (conducting outreach work with established persons who can be expected to commit such encroachment on the object of protection in order to prevent it); coercion (during the prevention of criminal offenses, measures of physical impact and special means are applied to persons encroaching on the object of protection); mastery (carried out with the aim of achieving a person's voluntary refusal to continue criminally illegal activity); precautions (conditions are created that exclude the possibility or prevent the continuation of the criminally illegal activity that has started); active intervention (immediate response in cases where delay would entail direct encroachment).

It was concluded that the lack of appropriate normative and legal regulation of the specifics and procedure of implementation by private security structures of measures to prevent criminal offenses, including in cooperation with other subjects of such activity, determines the need to improve the legal regulation of this area.

Key words: *crime prevention, subject of criminal offense prevention, prevention method, security activity, private security structure, form of prevention.*

Вступ. На сьогодні державна політика щодо запобігання злочинності спрямована на заохочення громадськості до участі у здійсненні такої діяльності. Адже в сучасних умовах система соціального регулювання у цій сфері гостро потребує правоохоронної ініціативи населення, зокрема, в особі приватних охоронних структур. З цього приводу О. С. Шеремет слушно зауважує, що однією з неодмінних умов інтеграції України до європейського співтовариства та європейської цивілізації є забезпечення спроможності громади виконувати свої повноваження. Це означає, якщо громада проявляє небайдужість до того, що відбувається в місті, селищі, районі, – є впевненість у тому, що контроль за злочинністю буде встановлено [1, с. 445]. У свою чергу визнання довіри людей ключовим фактором оцінки діяльності правоохоронних органів спонукає до розвитку соціального діалогу та співпраці у протидії злочинності.

Питанням діяльності приватних охоронних структур як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням у своїх наукових роботах значну увагу приділяли українські науковці Ю. М. Беліков, Т. А. Денисова, М. В. Завальний, В. І. Курило, А. Г. Сачаво, М. В. Сийплові, А. В. Соломяна, В. О. Черков, О. С. Шеремет та ін. Утім, кримінологічні засади запобігання кримінальним правопорушенням приватними охоронними структурами досліджені в юридичній науці фрагментарно. На сьогодні винятково важливого значення набуває вдосконалення форм і методів запобігання кримінальним правопорушенням особами, які займаються приватною охоронною діяльністю, а також вдосконалення ефективності їх взаємодії з правоохоронними органами під час запобігання кримінально протиправним посяганням.

Успішне формування інститутів громадянського суспільства обумовлюють актуальність даного дослідження задля обґрунтування потреби змінити наявний підхід до розв'язання питання щодо підвищення ефективності протидії злочинності шляхом удосконалення методів запобігання кримінальним правопорушенням приватними охоронними структурами.

Постановка завдання. Метою статті є окреслити методи запобігання кримінальним правопорушенням приватними охоронними структурами та визначити напрями щодо їх удосконалення.

Результати дослідження. У кримінології суб'єктами запобігання злочинності взагалі та кримінально протиправним проявам зокрема визнаються органи, організації, окремі особи, які у цій діяльності виконують хоча б одну з наступних функцій щодо заходів запобігання: організація, координація, здійснення або безпосередня причетність до здійснення [2, с. 347]. Одним із суб'єктів запобігання злочинності є приватні охоронні структури та особи, які займаються приватною охоронною діяльністю.

Слід зазначити, що запобігання злочинності в системі протидії злочинності має вирішальне значення для мінімізації криміногенних факторів шляхом усунення (послаблення) причин і умов злочинності та корекцію поведінки осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень [3, с. 25].

Поняттям кримінологічного запобігання охоплюються такого роду впливи, які носять вимірювально-контролюючий характер: а) вивчення злочинності та її причин; б) кримінологічне прогнозування; в) науково обґрунтована розробка рекомендацій щодо запобігання злочинам як спеціального виду діяльності [4, с. 18].

Згідно з визначенням Ради Європи від 28 травня 2001 р. запобігання злочинності тлумачиться як діяльність, що охоплює всі заходи, які так чи інакше сприяють скороченню злочинів, а також зменшенню відчуття небезпеки у громадян як кількісно, так і якісно, безпосередньо за допомогою утримання від злочинних дій або через політику і втручання, спрямовані на зменшення можливостей вчинення злочинів, а також через впливи на причини злочинності [5, с. 158].

Таким чином, запобіжна діяльність охоплює всі заходи, які так чи інакше сприяють зменшенню кримінальних правопорушень і створюють відчуття безпеки у громадян.

Важливе значення для розв'язання проблем методів запобігання кримінальним правопорушенням приватними охоронними структурами мають попередні наукові розробки, в тому числі у межах суміжних галузей права. Так, наприклад, А. Г. Сачаво за результатами проведеного ним дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові основи діяльності приватних охоронних структур та їх взаємодія з ОВС України» визначив поняття попередження правопорушень приватними охоронними організаціями як вид діяльності приватних охоронних підприємств (об'єднань), служб безпеки підприємств, установ, організацій, приватних охоронців, здійснюваний у межах їхньої компетенції, по запобіганню та припиненню правопорушень, виявленню причин і умов, що сприяють їхньому здійсненню, вживанню заходів по усуненню даних обставин, впливу на осіб зі стійким протиправним поведінням з метою недопущення з їх боку протиправних діянь на території об'єкта, що обслуговується, а також у відношенні конкретної приватної охоронної організації та її клієнтів [6, с. 12]. Автор послідовно обґрунтовує, що в правоохоронних цілях є можливість використання приватних охоронних організацій, але під суворим контролем держави.

З огляду на дослідження нами приватних охоронних структур як суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням заслуговує на увагу позиція Т. А. Денисової, яка вважає, що основний зміст приватної охоронної діяльності повинен полягати у забезпеченні захисту законних прав та інтересів громадян і організацій. Крім того, авторка конкретизує заходи у сфері взаємодії приватних охоронних структур з правоохоронними органами, зокрема: проведення нарад, планування спільної діяльності, обмін інформацією; спільне патрулювання, спільне забезпечення громадського порядку під час проведення масових заходів, спільні освітні плани навчання та підвищення кваліфікації; інша багатоаспектна профілактична робота із запобігання злочинності та окремих видів злочинів [7, с. 123–124].

Щодо доцільності залучення приватних охоронних структур до запобігання кримінальним правопорушенням слід наголосити, що про успіхи спільних формувань приватної охорони та поліції у цій сфері представники розвинутих країн світу доповідали ще на Сьомому та Восьмому конгресах ООН із запобігання злочинності і кримінального правосуддя. Наприклад, британська поліція не має державної монополії у сфері охорони громадського порядку, здійснюючи свої функції разом із чисельними правоохоронними агенціями, в тому числі приватними [8].

Відповідно до ч. 1 ст. 19 Закону України «Про охоронну діяльність» (далі – Закон) формами взаємодії приватних охоронних структур з правоохоронними органами є: проведення спільних нарад, консультацій; обмін інформацією з питань попередження та припинення правопорушень; інші не заборонені законодавством заходи за умови, що не порушуються права та обов'язки суб'єктів господарювання і здійснення таких заходів належить до компетенції відповідного правоохоронного органу [9]. Проте не зважаючи на сучасну криміногенну ситуацію в Україні не проводяться спільні координаційні наради на рівні центральних правоохоронних відомств із залученням представників органів державної влади, місцевого самоврядування, засобів масової інформації, громадськості, зокрема, приватних охоронних структур. Між тим, позитивний досвід зарубіжних країн переконливо свідчить про доцільність залучення громадськості до діяльності у сфері запобігання кримінальним правопорушенням з метою зниження рівня злочинності в державі.

Виходячи зі змісту сучасного розуміння в кримінологічній науці поняття запобігання злочинності як системи соціального регулювання, що охоплює спеціалізовані органи і представників громадськості, та включає науково обґрунтовану систему найбільш доцільних засобів вирішення завдань [10, с. 109], можна виділити такі заходи (дії) щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які здійснюються приватними охоронними структурами: обговорення питань щодо запобігання кримінально протиправним діям з фізичними особами (групами осіб), які є безпосереднім об'єктом охорони та/або замовником охорони належного їм майна, в тому числі у трудових колективах на об'єктах, що охороняються; участь у перспективному і поточному плануванні запобіжної діяльності правоохоронними органами, проведення спільних з ними нарад, консультацій; обміну з правоохоронними органами інформацією з питань виявлення, попередження та припинення правопорушень; самостійне визначення тактики здійснення охорони об'єкта; проведення відкритої відео- та фотозйомки і здійснювання пропускнуго режиму у межах об'єктів охорони; проведення оглядів території, будинків, приміщень, майна, що охороняються (за згодою замовника послуг); припинення протиправного посягання (перешкоджання продовженню розпочатої кримінально протиправної діяльності та доведення її до завершальної стадії вчинення кримінального правопорушення); самостійне виявлення та усунення детермінантів кримінальних правопорушень на об'єктах охорони, а також встановлення осіб, від яких можна очікувати вчинення кримінально протиправних дій; повідомлення територіальних органів поліції про кримінальні правопорушення, що вчиняються або готуються.

Такі заходи (дії) можуть проводитися приватними охоронними структурами як самостійно, так й спільно з правоохоронними органами та іншими суб'єктами запобігання кримінальним правопорушенням.

Слід зазначити, що відповідно до Закону персонал охорони під час виконання функціональних обов'язків має право: вимагати від осіб припинення протиправних дій, дотримання законності та правопорядку; не допускати проникнення осіб та затримувати тих, які намагаються проникнути (проникли) на об'єкт охорони; протидіяти правопорушникам, про що обов'язково та негайно повідомляти органи Національної поліції (ч. 1 ст. 12), в тому числі шляхом застосування до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходів фізичного впливу та спеціальних засобів (ст. 16), а також використовувати службових собак, у встановленому Законом порядку (ст. 17); проводити огляд речей фізичних осіб (за їх добровільною згодою), транспортних засобів, вилучення речей і документів, що є знаряддями або предметами правопорушення, перевірку документів, що засвідчують особу, дають право на вхід (вихід) осіб, внесення (винесення), ввезення (вивезення) майна, в'їзд (виїзд) транспортних засобів, зокрема щодо їх відповідності складу матеріальних цінностей, що переміщуються на об'єкти охорони (з об'єктів охорони); проводити відкриту відео- та фотозйомку подій як допоміжний засіб запобігання протиправним діям з обов'язковим оприлюдненням на об'єкті, що охороняється, інформації про здійснення таких заходів (ч. 1 ст. 12) [9]. Крім того, вважаємо перспективним напрямом підвищення ефективності діяльності у сфері запобігання кримінальним правопорушенням делегування поліцією приватним охоронним

структурам на засадах партнерства та за ініціативою населення здійснення патрулювання територій громад.

Під час запобігання кримінальним правопорушенням приватні охоронні структури використовують різні методи недопущення вчинення кримінально протиправних дій відносно конкретної особи, яка або схильна до їх вчинення, або має кримінально протиправний намір, або розпочала свою кримінально протиправну діяльність. З теоретичної точки зору дії суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням слід розглядати як дії, а з практичної – як заходи.

У першу чергу відповідно до характеру впливу персоналу приватних охоронних структур на об'єкт запобігання можна виділити такі методи, як переконання та примус.

Під заходами переконання слід розуміти процес логічного обґрунтування особі думки про відмову від антигромадської поведінки, антисуспільних установок [11, с. 92]. Переконання як метод запобігання кримінальним правопорушенням використовується приватними охоронними структурами переважно в межах проведення ними роз'яснювальної роботи зі встановленими ними особами, від яких можна очікувати вчинення такого посягання на об'єкт охорони з метою його недопущення.

Метод примусу використовується ними під час безпосередньо протидії правопорушникам, в тому числі шляхом застосування до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходів фізичного впливу та спеціальних засобів.

Стосовно можливості застосування приватними охоронними структурами такого методу запобігання злочинам як «примус» слід враховувати думки окремих авторів, які поділяють альтернативний погляд на це питання. Так, М. В. Завальний зазначає, що на відміну від законодавчо визначених особливостей правового статусу працівників поліції охорони, – працівникам приватних охоронних структур не надано права на озброєння персоналу охорони вогнепальною зброєю та на застосування заходів примусу [12, с. 135].

Ми не погоджуємося із думкою автора, що працівникам приватних охоронних структур «не надано право», а рівно цьому «заборонено» застосування заходів примусу, оскільки до заходів примусу відноситься не тільки застосування вогнепальної зброї, але й фізичний вплив (сила) та застосування спеціальних засобів [13].

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про охоронну діяльність» суб'єкт охоронної діяльності має право для забезпечення охоронної діяльності придбавати, зберігати та використовувати в установленому законодавством порядку спеціальні засоби; для забезпечення радіозв'язку використовувати в установленому порядку радіочастоти; використовувати в охоронній діяльності службових собак, технічні засоби охоронного призначення та транспорт реагування. У зв'язку під час здійснення охоронної діяльності персонал охорони має право застосовувати до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в особливих випадках, якщо інші заходи не привели до припинення посягання або до виконання особою законної вимоги персоналу охорони, у разі: захисту себе або іншої особи від нападу, що становить загрозу життю та здоров'ю або майну; запобігання незаконній спробі насильницьким шляхом заволодіти спеціальними засобами; необхідності затримати правопорушника, який незаконно проник на об'єкт, що охороняється, або який вчиняє інші протиправні дії та чинить опір; знешкодження тварини, що загрожує життю та здоров'ю персоналу охорони або інших осіб (ч. 1 ст. 16 Закону) [9].

У кримінології також виділяють такі методи запобігання кримінальним правопорушенням, як: опанування (здійснюється з метою досягнення добровільної відмови особи від продовження кримінально протиправної діяльності); обережності (застосовується для того, щоб створити умови, які виключають можливість чи перешкоджають продовженню розпочатої кримінально протиправної діяльності); активного втручання (негайна реакція суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у випадках, коли зволікання потягне за собою безпосереднє посягання) [14, с. 100].

Зазначені методи можуть використовуватися приватними охоронними структурами як суб'єктами запобігання кримінальним правопорушенням з метою припинення розпочатої

кримінальної протиправної діяльності. Такі заходи можуть проводитися на індивідуальному рівні відносно конкретної особи (осіб) як самостійно співробітниками приватних охоронних структур, так й у взаємодії з правоохоронними органами. Але у разі проведення таких заходів самостійно та припинення кримінально протиправної діяльності, приватні охоронні структури повинні негайно повідомити правоохоронні органи для подальшого відкриття ними кримінального провадження за фактом вчинення кримінального правопорушення на стадії готування чи замаху.

Висновки. Приватні охоронні структури можуть під час своєї діяльності використовувати такі методи запобігання кримінальним правопорушенням, як переконання, примус, опанування, обережності та активного втручання.

Відсутність відповідного нормативно-правового регулювання особливостей та порядку здійснення приватними охоронними структурами заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням, у тому числі й у взаємодії з іншими суб'єктами такої діяльності, обумовлює потребу удосконалення правового регулювання цієї сфери, якому, безперечно, має передувати проведення ґрунтових наукових досліджень, правових експертиз та широке обговорення з представниками правоохоронних органів і приватних охоронних структур.

Список використаних джерел:

1. Шеремет О. С. Функції органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинності. *Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 9–10 жовт. 2014 р.). Харків : НЮА, 2014. С. 444–447.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика: у 3 кн. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Ін Юре, 2007. 424 с.
3. Кириченко О. В., Хмеленко В. В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам : монограф. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 160 с.
4. Джу́жа О. М. Тлумачення кримінологічних понять. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 14–23.
5. Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : монограф. Харків : Право, 2009. 400 с.
6. Сачаво А. Г. Адміністративно-правові основи діяльності приватних охоронних структур та їх взаємодія з ОВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2004. 20 с.
7. Денисова Т. А. Охоронні організації як суб'єкт запобігання злочинам в Україні. *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 120–125.
8. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід : монограф. / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. С. Шрамко та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Харків : Право, 2017. 284 с.
9. Про охоронну діяльність : Закон України від 22.03.2012 № 4616. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4616-17> (дата звернення: 28.10.2023).
10. Богатирьов І. Г. Кримінологія : підруч. ; заг. ред. І. Г. Богатирьова, В. В. Топчія. Київ : ВД Дакор, 2018. 352 с.
11. Кириченко О. В. Класифікація заходів оперативно-розшукової профілактики. *Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності* : матер. наук.-практ. конф. (Харків, 17 груд. 2010 р.). Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 91–93.
12. Завальний М. В. Правовий статус державних та недержавних суб'єктів охоронної діяльності в Україні. *Форум права*. 2016. № 4. С. 133–139.
13. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015р. № 580. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19> (дата звернення: 28.10.2023).
14. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підруч. / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодед ; за ред. І. М. Даньшина. Харків : Право, 2003. 352 с.

